

تحلیل تطبیقی توسعه پایدار شهر آستانه اشرفیه
(محلله های حسین آباد ، آخوند مزار و پشت حرم)
اکبر معتمدی مهر^۱، قربانعلی شکرگذار^۲

چکیده

با توجه به مسایل و مشکلاتی همچون رشد شتابان جمعیت شهری، گسترش فیزیکی ناموزون شهرها، تخریب سامانه های زیستی، کاربریهای برنامه ریزی نشده، نابرابری و پایین آمدن کیفیت زندگی، موضوع محافظت از منابع طبیعی و محیط زیست و بسیاری از موضوعات دیگر، توجه به پایداری شهرها از ضرورت بالایی برخوردار است لذا برآن شدیم تا به بررسی این ویژگیها در شهر آستانه اشرفیه پردازیم. محدوده مورد مطالعه در این پژوهش شهر آستانه اشرفیه است که تا پایان دوران قاجار شامل واحدهای پراکنده در سطح عرصه موجود و محدوده بازار فعلی بوده است و بعد از انقلاب اسلامی رشد فیزیکی چشمگیری پیدا کرده است. در واقع شناسایی دقیق تنگناهای موجود در محلات شهر از اهداف این پژوهش بوده است. جامعه نمونه ما سه محله پشت حرم، آخوند مزار و حسین آباد شهر را شامل می شود. روش تحقیق در پژوهش حاضر تحلیلی-توصیفی است و با استفاده از بررسی میدانی میزان وجود شاخصهای توسعه شهری در محلات به تجزیه و تحلیل داده ها پرداختیم شیوه ی جمع آوری اطلاعات هم به روش میدانی انجام شده است و هم غیر میدانی. در زمان تحلیل از روشهای آماری در نرم افزار Spss و مدل تاپسیس استفاده نموده ایم و به این نتیجه رسیده ایم که شاخصهای توسعه پایدار شهری در این سه محله از وضعیت متوسطی برخوردار است و مطلوب نیست.

واژگان کلیدی: محله، توسعه پایدار، آستانه اشرفیه

^۱ استادیار دانشگاه آزاد رشت، جغرافیا و برنامه ریزی توریسم، دانشگاه آزاد اسلامی رشت- ایران

^۲ دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی رشت- ایران g.shokrgozar@yahoo.com

گسترش کالبدی شهرهای میانه اندام ایران عمدتاً متأثر از رشد جمعیت در دهه ۶۵-۵۵ و مهاجرت‌های روستا شهری می‌باشد. که از جمله پیامدهای شهرنشینی شتابان، گسترش فضایی شهرها و خوردنگی روستاها و اراضی پیرامون آنهاست. (Ziyatvana and Qadermarzi, 2009: 120). امروزه اکثر جمعیت شهری کشورهای در حال توسعه در شهرهای کوچک و میانی زندگی می‌کنند از سویی جمعیت ساکن در نواحی روستایی این کشورها با این شهرها رابطه نزدیکی برقرار نموده‌اند (Hoosman, 2005:21). در توسعه پایدار شهری کیفیت زندگی انسان در فضای شهری محور قرار میگیرد به طوری که تداوم زندگی شهروندان توأم با بالندگی و رفاه اجتماعی باشد و به پایداری محیط شهری آسیب نرسد (Rahnamaei & Pormosavi, 2008:180). مفهوم توسعه پایدار، حاصل رشد آگاهی در سطوح جهانی در مورد مشکلات محیطی در حال رشد، موضوعات اجتماعی، اقتصادی، فقر و نابرابری و نگرانیها درباره یک آینده سالم برای بشر میباشد. توسعه پایدار، قویا موضوعات محیطی، اجتماعی و اقتصادی را به هم پیوند میدهد (Hopwood, et al, 2005: 38-39). توسعه پایدار شهری ابتدا در اکثر کشورهای توسعه یافته با هدف کاهش مسایل زیست محیطی و اکولوژی شهرها، تقویت مشارکت عمومی و مفهوم شهروندی فعال، اصلاح سیستم حمل و نقل، بازیافت بیشتر، زباله کمتر با مصرف کمتر و ... کاربرد یافته است. ولی در کشورهای کمتر توسعه یافته چون ایران، دیرتر و با تاکید بر کاهش رشد جمعیت و توسعه شهرها، کاهش فقر را به عنوان عامل اصلی کاهش مسایل زیست محیطی و زیست اجتماعی شناخته و آن را راهی برای رسیدن به توسعه پایدار، در ادبیات مربوط به آن مورد مطالعه قرار داده اند (Azizi, 2001:7). شهر آستانه علاوه بر ویژگی فرهنگی و مذهبی، ویژگیهای اقتصادی و بازار هفتگی های منحصر به فردی را دارد که از جمله پتانسیلهای این شهر به حساب می آیند لذا داشتن شهری با امکانات رفاهی، و توجه به شرایط زیست محیطی آن به جهت نزدیکی به دریا و همجواری با رودخانه سفیدرود موجب می گردد تا در راستای توسعه منطقه ای پایدار به نوع مدیریت شهری آن توجه ویژه گردد. توسعه پایدار مفهومی است که همه ابعاد و جوانب فنی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی را به صورت همه جانبه مورد توجه قرار میدهد.

سازمان ملل متحد توسعه پایدار را توسعه ای میداند که از نظر اقتصادی پویا و پربازده، از نظر محیط زیست غیرمخرب، از نظر اجتماعی عادلانه و از نظر فناوری مطلوب و متناسب باشد (Salehi, 2009). همچنین یافته های کیفیت زندگی می تواند برای باز شناسی استراتژیهای سیاسی قبلی و طراحی سیاست های برنامه ریزی آینده مورد استفاده قرار گیرد (Lee, 2008:128). روند تحولات توسعه نشان میدهد که به مرور، توسعه از حالت تک بعدی به وضعیتی چند بعدی و جامع نگر تکامل یافته همچنین از جنبه های فنی کاسته شده و بر جنبه های زیست محیطی، اجتماعی و انسانی افزوده شده است (Naghdi & Sadeghi, 2008:216). مساله دیگر اینکه شاخصها، مبنای ارزیابی میزان تحقق اهداف توسعه و ابزاری برای برنامه ریزی درآمده اند. ابداع شاخصهای اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی به برنامه ریزان کمک کرد تا با تحلیل ابعاد فضایی توسعه و بهره گیری از این شاخصها اقداماتی را در جهت تعدیل نابرابریها و دستیابی به توسعه موزون و کارآمد به انجام رسانند (Kalantari et al, 2009:71). از دیدگاه توسعه منطقه ای هدف نهایی از تدوین شاخصها، تأمین رفاه انسانها، بالا بردن کیفیت زندگی، توجه به کیفیت محیط، جلوگیری از آلودگی، تخریب محیط و آمایش بهینه سرزمین است. با توسعه شهرها و مطرح شدن رویکرد توسعه پایدار، توجه و رعایت اصل پایداری شهری بامشخصات آن (برابری بین نسلها و درون نسلها از نظر اجتماعی و جغرافیایی، اداره جامعه، حفاظت از محیط طبیعی و زندگی در چارچوب ظرفیت تحمل آن، استفاده حداقل از منابع غیرقابل تجدید، بقای اقتصادی و تنوع، جامعه خوداتکا، رفاه فردی و رفع نیازهای اساسی انسان) هر چه بیشتر مورد توجه قرار گرفته است (Kazemi, 1999:9).

در نظریه های لمن و کاکس نکته مهم توجه به عدالت اجتماعی است یعنی توسعه پایدار باید در روند خود همواره عدالت اجتماعی را مد نظر قرار دهد و نابرابری های اجتماعی را از نظر فرهنگی و اقتصادی در مسیر خود بزداید. نکته غایی این تعریف افزایش منابع انسانی و توانمند سازی جامعه است یعنی توسعه پایدار در فرایند خود باید منابع انسانی را افزایش دهد که انسان هایی آگاه، کارآمد و خلاق تربیت کند (Islami, 2002:45). نظریه توسعه پایدار شهری موضوع های جلوگیری از آلودگی های محیط زیست شهری و ناحیه ای - کاهش ظرفیت های تولید محیط محلی - ناحیه ای و ملی حمایت از بازیافت ها - عدم حمایت از توسعه زیان آور و از بین بردن شکاف میان فقیر و غنی

فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، چشم انداز ناکس، شماره ۱۲، شماره ۱، تابستان ۱۳۹۹

را مطرح می کند این نظریه پایداری شکل شهر - الگوی پایداری سکونت گاه ها - الگوی موثر حمل و نقل در زمینه مصرف سوخت و نیز شهر را در سلسله مراتب ناحیه شهری بررسی می کند. زیرا ایجاد شهر را فقط برای لذت شهر نشینان می داند (Scout, 2005:89). در سال ۱۹۹۰ دلیو. ام. آدامز در کتب محیط زیست و پایداری در جهان سوم به درستی متذکر شد که مفهوم توسعه پایدار نمی تواند در یک خلاء تاریخی به خوبی درک شود. برای شناخت چالش ها و ظرایف و ظرفیت های آن پیشاپیش لازم است دگرگونی هایی که در اندیشه و عمل پیرامون سرفصل توسعه به وقوع پیوسته است و نیز تجاری که به شکل گیری این مفهوم جدید منجر شد مورد توجه قرار گیرد به این ترتیب برای درک زوایا و قابلیت های بالاقوه و بالافعل نهفته در مفهوم توسعه پایدار لاجرم باید جریان مستمر نقدها- مسیر پیموده شده - شکست ها و موفقیت ها و همچنین بیم ها و امیدهای بشری در کنار هم مورد ارزیابی قرار گیرند. در این بررسی دگرگونی در باورها و نگرش ها و تغییر در اندیشه ها و مفروضات به ویژه تشخیص عوامل موثر و شکل دهنده مفهوم توسعه پایدار اهمیت بسیار دارد (Peg,2004:26).

از جمله تحقیقات صورت گرفته در سالهای اخیر در این زمینه می توان به احدنژاد روشتی و همکارانش در سال ۱۳۹۶ اشاره کرد که به سنجش پایداری محلات شهری با تاکید بر رویکرد محلات پایدار شهری در شهر میاندوآب پرداختند و هفتاد شاخص توسعه پایدار را بررسی کردند و وضعیت محلات را از طریق روش تصمیم گیری چند معیاره (MADM) با طیف مطلوب، نیمه مطلوب و نامطلوب رتبه بندی کردند. در سال (۲۰۱۱) سرور و موسوی در مقاله ای به ارزیابی توسعه پایدار شهرهای استان آذربایجان غربی پرداخته اند، نتایج بدست آمده بیانگر آن است که به لحاظ توسعه کلی، الگوی فضای ناحیه ای در پهنه استان الگوی مرکز- پیرامون است یعنی هر چقدر به طرف شهرهای بزرگ به لحاظ جمعیتی، اداری و اقتصادی نزدیکتر شویم شهرها توسعه یافته تر میشوند (Sorrer & Mosavi,2011). سرایی و زارعی (۲۰۱۰) توسعه پایدار شهر بوشهر را از منظر عوامل اجتماعی-اقتصادی با استفاده از شاخص EF بررسی نمودند و تاثیر عوامل اجتماعی-اقتصادی و جمعیتی را بر اجزای جای پای بوم شناختی مورد ارزیابی قرار دادند (Sarai & zeraei,2010). وضعیت توسعه یافتگی مناطق ۱۱ گانه شهر اصفهان و درجه بندی آنها از نظر شهری با استفاده از ۱۰ شاخص توسعه در قالب شاخص های اقتصادی، زیربنایی، فرهنگی، اجتماعی

فصلنامه علمی پژوهشی توسعه پایدار شهری، شماره ۱۳، زمستان ۱۳۹۹

و آموزشی، بهداشتی و درمانی، با استفاده از روش رتبه بندی اسپیرمن را علی محمد ظهرابی و رضا مختاری محاسبه کرده و در نتیجه و الویت های مناطق را برای خدمات رسانی مشخص کرده اند.

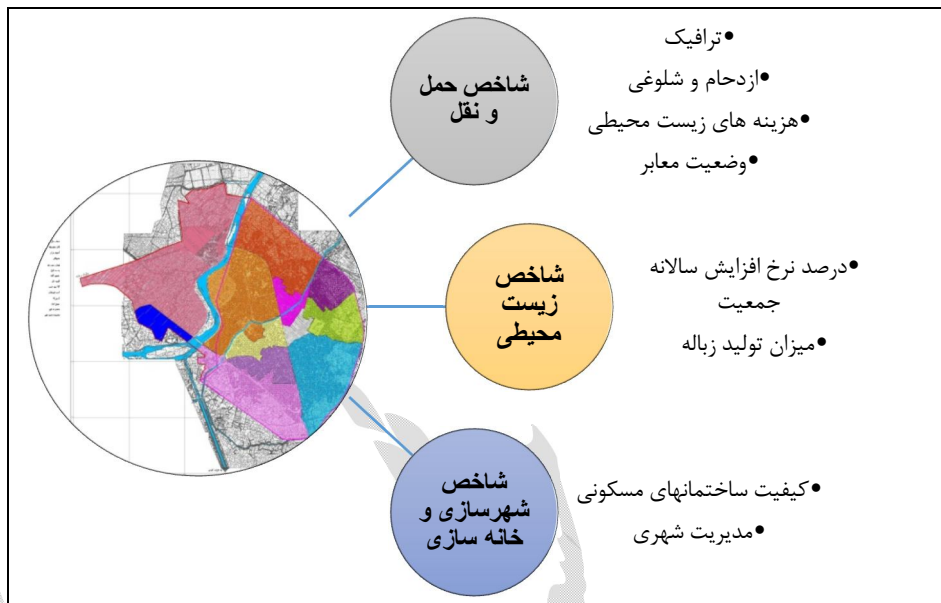
سید مهدی موسی کاظمی (۱۹۹۹) در رساله دکترای خود با عنوان ارزیابی توسعه پایدار در توسعه شهری (شهر قم) به ارزیابی نتایج فعالیتهای مدیران شهری در مناطق شهر قم پرداخته و نتایج بدست آمده حاکی از تفاوت ها و نابرابریها رابطه بین مسائل شهری و شاخصهای پایداری و ارتباط عامل جمعیت و ناپداری توسعه در مناطق و حوزه های شهر قم است (kazemi, 1999). محمد مسعود و همکارانش (۲۰۱۳) در مقاله ای با عنوان سنجش پایداری محله های شهری با تأکید بر شاخصهای کالبدی- فضایی توسعه پایدار در محلات قطارچیان، تپه قوپال، ظفریه و حاجی آباد شهر سنندج، ۳۷ شاخص در قالب ۸ مؤلفه امنیت و ایمنی، دسترسی و مجاورت به خدمات رفاه عمومی، مسکن، استفاده پایدار از زمین، دسترسی و مجاورت به خدمات آموزشی، حمل و نقل و ارتباطات، کارایی اقتصادی محله و دسترسی و مجاورت به خدمات اجتماعی- فرهنگی برای سنجش پایداری ارائه دادند. (Massod et al, 2013) محمود قدیری، شاخصهای توسعه پایدار شهر بوشهر را در سال ۲۰۱۴ با مناطق شهری کشور بررسی تطبیقی نمود، تفاوت بین سطح پایداری توسعه شهر بوشهر و دیگر نقاط شهری کشور نتایج نشان داد که بین شهر بوشهر و نقاط شهری کشور از نظر شاخصهای اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی تفاوتی وجود ندارد. (ghadiri, 2014) زیاری (۲۰۰۱) در مقاله خود با عنوان توسعه پایدار و مسئولیت برنامه ریزان شهری در قرن بیست و یکم معتقد است که نظریه توسعه پایدار شهری مستلزم تغییر زیرساختهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و کالبدی است و برنامه ریزان شهری باید از آثار مخرب مدرنیسم و فرامدرنیسم بر شهرها و شکست آنها در مبانی نظری خود تجدید نظر نموده و منشور پایداری را در شهر و برنامه ریزی ها مد نظر قرار دهند (Zyari, 2001). در این پژوهش مسئله مورد بررسی تحت عنوان بررسی تاثیر عوامل سیاسی- مذهبی در ارائه خدمات شهری در محلات شهر آستانه اشرفیه می باشد، در واقع سعی شده تا میزان اجرایی شدن شاخصهای طراحی پایدار شهری در این شهر مورد سنجش قرار بگیرد.

فصلنامه علمی پژوهشی بررسی‌های شهری، شماره ۱۲، شماره ۱، تابستان ۱۳۹۹

روش پژوهش

روش تحقیق در پژوهش حاضر تحلیلی-توصیفی است. به منظور انجام این پژوهش به دو روش اسنادی و میدانی به تهیه اطلاعات و تجزیه و تحلیل و تلفیق آنها اقدام خواهد شد از این رو شاخص هایی را که جهت تعیین میزان توسعه یافتگی محلات تعریف نموده ایم را از طریق آزمونهای آماری از جمله آزمون آماری آنووا و مدل آماری تاپسیس، در هر سه محله بررسی و مقایسه شده است. جامعه آماری در این پژوهش محلات شهر آستانه اشرفیه است و جامعه نمونه محله های حسین آباد، آخوند مزار و پشت حرم هستند جمعیت محلات ۱۱۷۰۱ نفر^۱ میباشد که بر اساس جدول مورگان برای این تعداد جمعیت بایستی ۳۷۵ پرسشنامه تهیه می شده است پرسشنامه بین صاحب نظران و اهالی محلات آخوند مزار، حسین آباد و پشت حرم توزیع گردید. روایی پرسشنامه توسط استاد راهنمای و مسئولین شهری مورد تایید قرار گرفته و میزان پایایی سوالات نیز عدد ۰.۸۵ بدست آمده است. با استفاده از آزمون آماری T در برنامه Spss، آزمون همبستگی بین متغیرهای وابسته آنووا و نیز مدل تاپسیس که در آن وضعیت هر محله از نظر وجود شاخصهای توسعه پایدار در مقایسه با یکدیگر به خوبی مشخص میشود سعی در رسیدن به نتیجه داریم. در توسعه پایدار شهری توجه به محیط زیست و نیز رفاه شهروندی از الویتهای و نیز شالوده توسعه پایدار می باشد لذا شاخصهای مورد بررسی شامل شاخص محیط زیست، شاخص حمل و نقل و شاخص شهر سازی و خانه سازی بوده است.

فصلنامه علمی پژوهشی نشر آستانه اشرفیه، شماره ۱، زمستان ۱۳۹۹



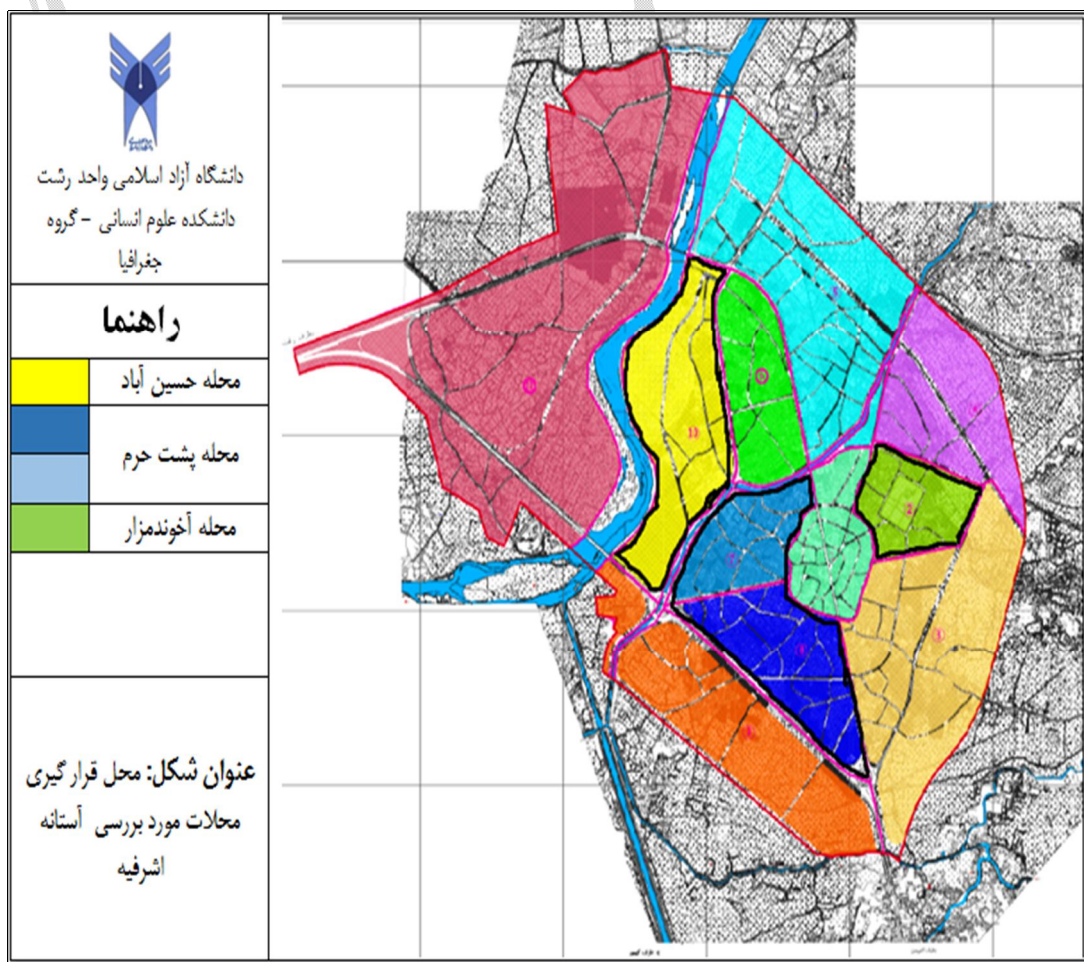
شکل ۱: نمودار نمایی شماتیک از شاخصهای توسعه پایدار در سه محله مورد بررسی در پژوهش (ماخذ: نگارنده، ۱۳۹۶)

محدوده مورد مطالعه

به لحاظ موقعیت ریاضی شهر آستانه اشرفیه در ۳۷ درجه و ۱۶ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۵۶ دقیقه طول شرقی از نصف النهار مبدا قرار دارد. آستانه اشرفیه (کوچان سابق) به لحاظ موقعیت استقرار در مرز دو حکومت محلی بیه پس و بیه پیش قرار داشته است. عیسی علیزاده در منوگرافی کوچان به نقل از معتمدین و خادمین حرم مطهر سید جلال الدین اشرف (ع) بیان می دارند آستانه از زمانی رونق گرفت که سید جلال الدین اشرف در این مکان مدفون گردید و از آن تاریخ کوچان بنام آستانه اشرفیه خوانده شد. تاریخ آستانه اشرفیه دارای پیوند تنگاتنگی با تاریخ و تحولات لاهیجان است بطوریکه تا سال ۱۳۱۶ هجری شمسی آستانه اشرفیه بخشی از شهرستان لاهیجان بوده است تا اینکه در سال ۱۳۲۶ از لاهیجان متنزع شد و بعنوان بخشی مستقل شناخته شد و در سال ۱۳۵۸ تبدیل به مرکز شهرستان گردید. شهر آستانه بعنوان یک نقطه شهری در سال ۱۳۲۴ دارای شهرداری شد^۲. تقسیمات سنتی و عرفی رایج در شهر آستانه اشرفیه متشکل از ۱۰ محله شامل حسین آباد، آقا سید حسن، کوچان، اسب فروشان، دهشال، آخوند مزار، جسیدان، بندکول، لات محله و قصاب محله

۲ - ماخذ: طرح تفصیلی شهر آستانه اشرفیه، ۱۳۹۱

می باشد که محلات جسدان ، حسین آباد ، دهشال از جمله روستاهایی هستند که در آستانه ادغام شده اند. محله آخوند مزار از محلات قدیمی شهر است که رونق چندانی ندارد و وادی اشرف و گلزار شهدا در این محله قرار دارند. محله حسین آباد دارای ساختار طولی است و در بستر سفید رود قرار گرفته است که می تواند یکی از قطب های توسعه شهری باشد و با توجه به شبکه معابر آن که دارای الگوی خطی می باشد می تواند به عنوان راسته اصلی در سطح محله نقش خدماتی داشته باشد. این محله در واقع دربرگیرنده دو محله به نامهای لات محله و قصاب محله است که در این پژوهش یکجا و با نام محله پشت حرم نامیده شده است .



شکل ۲: نقشه منطقه مورد مطالعه (Khazar bonyan dorfak Consulting Engineers, 2012)

فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، چشم انداز نوگرس، ۱۳۹۹، شماره ۴۴، تابستان ۱۳۹۹

جدول ۱: نواحی، محلات و تراکم جمعیت هر محله

تراکم جمعیتی	جمعیت	محله	ناحیه	
۴۲	۱۶۷۳	آخوند مزار	یک	
۴۲	۵۰۹۳	جسیدان		
۴۵	۳۲۵۶	اسب فروشان		
۳۵	۵۳۱۱	آقا سید حسن		
۱۳۷	۵۵۵۶	دهشال (مرکز شهر، حرم آقا سید جلال الدین اشرف)		
۶۸	۳۶۳۲	کوچان	دو	
۷۶	۳۲۷۳	لات محله		پشت حرم
۵۵	۳۸۸۶	قصاب محله		
۱۳	۱۴۶۹	بندکول		
۴۵	۴۲۰۷	حسین آباد		
۷	۲۳۱۸	کورکا		

ماخذ: طرح تفصیلی شهر آستانه اشرفیه، ۱۳۹۱

یافته ها و بحث

- آب گرفتگی معابر

دفع آبهای سطحی شهر از معضلات اساسی شهر آستانه اشرفیه است. در محله پشت حرم و محله اخوند مزار معضل آبگرفتگی بیشتر از محله حسین آباد است. این مشکل متاثر از چند مسئله اساسی چون عرض کم شبکه معابر، فقدان آبروها؛ نامناسب بودن شیب بندی معابر شهری است که در مواقع بارندگی موجب آبگرفتگی شبکه معابر داخل شهر و ماندابی شدن اراضی خالی و پیرامون شهر می گردد.

- دفع زباله

تا قبل از تاسیس شهرداریها در شهر آستانه اشرفیه جمع آوری و حمل و نقل زباله بعهده خود مردم بود. مردم زباله ها را دفن می کردند یا می سوزانند یا کنار رودخانه ها رها می کردند با تاسیس شهرداری در این شهر به واحد خدمات شهری که مدیریت پسماند مواد جامد شهری را بر عهده دارد

فصلنامه علمی پژوهشی توسعه پایدار شهر آستانه اشرفیه، شماره ۱۲، شماره ۴۴، تابستان ۱۳۹۹

برخوردار بوده که علاوه بر آن کار رفت و روب شهر را انجام میدهند این واحد در حوزه معاونت فنی و خدمات شهری قرار دارد. (آتش پوش، ۱۳۹۴)

حمل زباله شهر آستانه اشرفیه توسط ماشین های زباله کش صورت می پذیرد ، بطوریکه پس جمع آوری به منطقه ای در روستای کشل آزاد سرا منتقل می گردد لازم به توضیح است که هنوزم جمع آوری زباله در شهر آستانه کاملاً مکانیزه نشده است. از مهمترین مشکلات جمع آوری زباله علاوه بر کمبود امکانات ، جمع آوری زباله عفونی بیمارستان آستانه است که به علت تعداد کم زباله سوز عفونی مشکلاتی را ایجاد می نماید. (طرح تفصیلی شهر آستانه ، ۱۳۹۱) تحقیقات میدانی از محلات نشان داد که هر سه محله معضل جدی در زمینه جمع اوری زباله ندارند.

- وضعیت مصالح ساختمانی

بیشترین فراوانی مربوط به ساختمان های بلوک سیمانی با ۲۸.۴ درصد می باشد پس از آن بتن آرمه با ۲۲.۳ درصد ، اسکلت فلزی با ۱۲.۹ درصد ، آجر و آهن با ۱۵.۴ تمام آجر با ۱۰.۸ درصد ، آجر و تیرچه بلوک با ۴.۴ درصد و سایر مصالح با سهمی معادل ۱ الی ۸ درصد قرار دارند با توجه به نتایج فوق ۵۵ درصد از ساختمان های مسکونی شهر از مصالح کم دوام و بی دوام تشکیل شده اند و سهم مصالح با دوام معادل ۴۵ درصد است (مهندسین مشاور خزر بنیان درفک، ۱۳۹۱). در راستای این نتایج ، در پرسشنامه تدوین شده سوالاتی در زمینه استحکام بناها در محلات ، زیبایی طراحی ساختمانها و نیز استفاده از مصالح بومی سوال به عمل آمده و از پاسخگویان خواسته شد از ۱ تا ۲۰ به این وضعیت در محله خود پاسخ دهند اعداد زیر ۱۰ نشانگر وضعیت وخیم آن متغیر در محله می باشد ، عدد ۱۵ بیانگر متوسط و قابل قبول بودن شرایط و اعداد نزدیک به ۲۰ بیانگر عالی بودن شرایط است. علت انتخاب اعداد بر اساس مقیاس رتبه ای قابل سنجش و اندازه گیری کردن تفاوت بین سه محله بوده لذا می توان درک بهتری از میزان فاصله بین وضعیت استحکام و زیبایی محلات بدست آورد.

جدول ۲: کیفیت ساختمانهای ساخته شده در محلات از نظر استحکام (امتیاز ۱ تا ۲۰)

محل	مینیمم	ماکزیمم	میانگین	انحراف از معیار
آخوند مزار	۱/۰۰	۱۹	۱۱/۹۰	۴/۸۸
پشت حرم	۱۰/۰۰	۱۶	۱۴/۰۳	۱/۸۴
حسین آباد	۱۰/۰۰	۱۹	۱۴/۹۳	۳/۱۳

جدول ۳: کیفیت ساختمانهای ساخته شده در محلات از نظر زیبایی (امتیاز ۱ تا ۲۰)

محل	مینیمم	ماکزیمم	میانگین	انحراف از معیار
آخوند مزار	۱/۰۰	۲۰/۰۰	۱۱/۱۲	۵/۱۸
پشت حرم	۸/۰۰	۱۳/۰۰	۱۰/۳۴	۱/۶۷
حسین آباد	۵/۰۰	۱۸/۰۰	۱۳/۱۲	۳/۹۴

جدول ۴: کیفیت ساختمانهای ساخته شده در محلات از نظر استفاده از مصالح بومی (امتیاز ۱ تا ۲۰)

محل	مینیمم	ماکزیمم	میانگین	انحراف از معیار
آخوند مزار	۰/۰۰	۱۸/۰۰	۱۱/۵۴	۴/۸۸
پشت حرم	۲/۰۰	۱۵/۰۰	۱۱/۷۵	۳/۹۷
حسین آباد	۵/۰۰	۱۸/۰۰	۱۴/۰۰	۳/۴۳

۱- فاضلاب

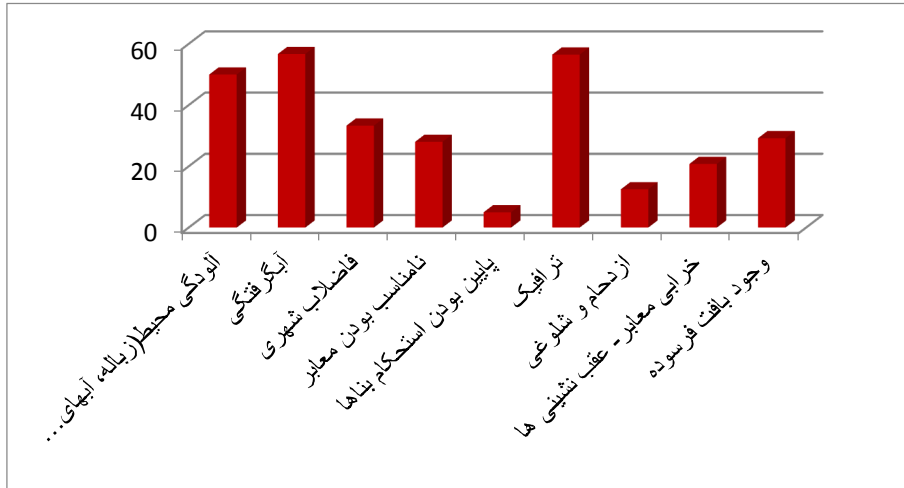
سیستم فاضلاب در شهر آستانه اشرفیه یک سیستم قدیمی و سنتی است که محدوده های مرکزی و تا حدودی حوزه پیرامونی آنرا در بر می گیرد و به دلیل اینکه سیستمی در جهت هدایت آبهای سطحی در شهر وجود ندارد، جمع آوری آبهای سطحی و فاضلاب توامان انجام می گیرد. و از طریق تخلیه گاه های خروجی به مناطق پذیرنده که عمدتاً سفید رود و حشمت رود می باشد تخلیه می شود. بدلیل نامناسب بودن سیستم فاضلاب در شهر و عدم پوشش تمامی محدوده شهر توسط شبکه فاضلاب در برخی از محلات شهر دفع فاضلاب به صورت روباز یا چاه های جذبی می باشد. به دلیل فرسودگی لوله های فاضلاب و نشت فاضلاب از محل اتصالات لوله های قدیمی وارد آبهای زیر زمینی می شود و مشکلاتی چون آلودگی آبهای زیر زمینی و کاهش کیفیت محیط زیست را در پی دارد.

عمده ترین گره ترافیکی شهر آستانه اشرفیه به ترتیب اهمیت در پل سفید آستانه ، چهار راهی خیابان امام خمینی واقع در تقاطع حشمت رود ، میدان امام در مقابل حرم می باشد. با استناد به آمار و اطلاعات راهنمایی و رانندگی که در مبحث تصادفات و نقاط بحران ذکر شده است بلوار معین که در محله حسین آباد وجود دارد محل تبادل ترافیکی قسمت اعظم شهر است و بر کلیه محورهای محلی تاثیر می گذارد و جزو معابر شریانی درجه ۲ فرعی است. این بلوار از میدان معین تا میدان جمهوری با عرض ۳۵ متر می باشد. در محله آخوند مزار معابر اصلی شامل خیابان شهدا ، خیابان وادی اشرف و آقا سید محمد و ابتدای خیابان شهید خوش سیرت هستند، از جمله معابر پرتردد و دارای بار ترافیکی این محله، خیابان شهدا است که اوج بار ترافیکی این خیابان از نظر پاسخگویان نزدیک به ظهر به علت وجود بازار روز در روزهای دوشنبه و پنج شنبه و تمام ایام هفته در عصرها می باشد . معابر محله پشت حرم نیز شامل خیابانهای حافظ، نواب ، فلسطین و ابتدای خیابان استقلال است که بار ترافیکی آن عصرها و روزهای تعطیل می باشد . معبر اصلی محله حسین آباد نیز بلوار معین است که حجم ترافیک در خیابان بلوار معین - میدان معین و خیابان باهنر به طرف دارایی و اوج ترافیک در ساعات نزدیک به ظهر و غروب است .

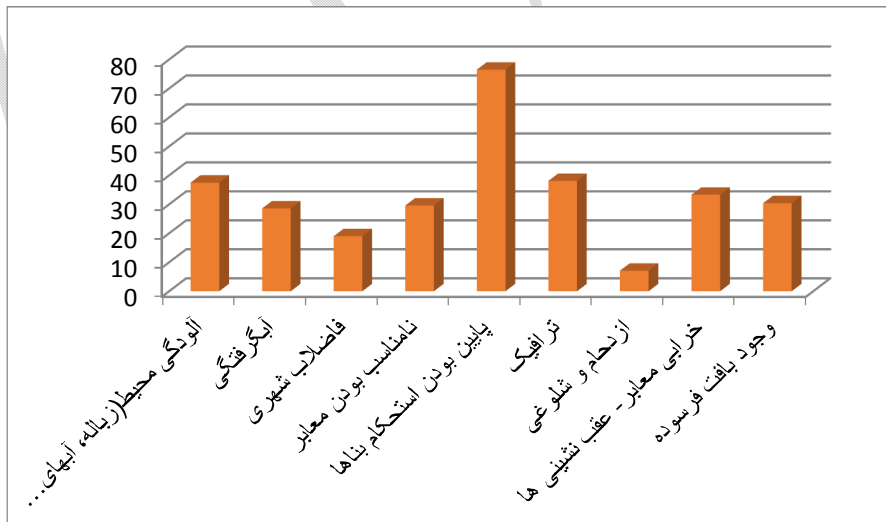


شکل ۳: مهمترین مشکلات محله آخوند مزار

مجله علمی پژوهشی توسعه پایدار شهری، شماره ۱۳، تابستان ۱۳۹۹



شکل ۴: مهمترین مشکلات محله حسین آباد



شکل ۵: مهمترین مشکلات محله پشت حرم

اقدامات صورت گرفته و در دست اجرای شهرداری

جمع‌آوری آب‌های سطحی خیابان فردوسی، آسفالت ۶۱ هزار مترمربع در سطح شهر از جمله انتهای بلوار امام حسین (ع)، باند کندرو بلوار امام رضا (ع) واقع در خیابان علوی و بازرگانی، ۳۲ هزار مترمربع لکه‌گیری آسفالت، ۹۴ مورد بتن‌ریزی در ۳۰ هزار مترمربع، لوله‌گذاری و هدایت آب‌های سطحی، دو هزار ۷۰۰ متر رنگ‌آمیزی جداول، رنگ‌آمیزی معابر و سرعت‌گیرها یک هزار و ۴۰۰ مترمربع، نصب بیش از ۵ برج نور، ۱۶ هزار مترمربع فرش موزاییک، شش هزار و ۵۰۰ مترمربع

جدول‌گذاری اهم کارهای صورت گرفته در دو سال اخیر توسط شهرداری آستانه اشرفیه است (سایت شهرداری شهر آستانه اشرفیه، ۱۳۹۶)

- ۱- پروژه بوستان حشمت در محله حسین آباد به طول ۹۵۰ متر که فاز اول آن به اتمام رسیده و فاز دوم به طول ۲۰۰ متر در حال اجرا است .
- ۲- آسفالت خیابان ۱۶ متری شهید بهشتی در محله حسین آباد
- ۳- دیوار کشی حاشیه حشمت رود در حسین آباد
- ۴- پیاده رو سازی به شکل سینوسی در حسین آباد (بوستان حشمت)
- ۵- لوله گذاری و هدایت آبهای سطحی در خیابان مصطفی دوست و کوچه های فرعی آن در محله حسین آباد
- ۶- پروژه فرش موزاییک عملیات عمرانی لاین فود جنب اداره ورزش و جوانان محله آخوندمزار
- ۷- لوله گذاری و هدایت آبهای سطحی در خیابان بعثت - خیابان علوی در محله آخوندمزار
- ۸- آسفالت مزار شهدا در آخوند مزار
- ۹- ایجاد پیاده راه اطراف حرم (پشت حرم)
- ۱۰- ایجاد آبنما، جدول گزاری خیابانی و روشنایی معابر در محله پشت حرم
- ۱۱- هدایت آبهای سطحی با لوله گذاری و ایجاد کانیو در محله پشت حرم
- ۱۲- اصلاح و لکه گیری معابر خیابان استقلال - فلسطین - نواب و غفار در محله پشت حرم

فصلنامه علمی پژوهشی توسعه پایدار شهری، زمستان ۱۳۹۹



آسفالت خیابان خوش سیرت و ادامه بلوار امام حسین



لوله گذاری و هدایت آبهای سطحی در خیابان بعثت - خیابان علوی در محله آخوندمزار



نمایی از معابر محله پشت حرم و اقدامات صورت گرفته در آن



پیاده راه در محله پشت حرم

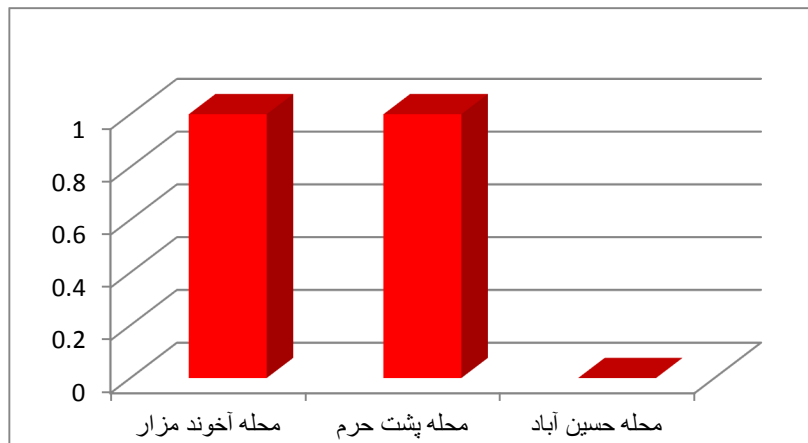
یافته های تحلیلی

برای دست یابی به این موضوع که آیا ارائه خدمات شهری تحت تاثیر عوامل سیاسی - مذهبی محلات می باشد، هر سه محله پشت حرم، آخوندمزار و حسین آباد را با تعریف چند گویه از زیر مجموعه های رفاه شهروندی در مدل آماری تاپسیس مقایسه کردیم و به هر کدام از این گویه ها وزنی را که بیانگر میزان درجه اهمیت آن در محله می تواند باشد را (نظر شخصی نگارنده که بر گرفته از نظرات متخصصین در امور شهری بوده و نیز ماهیت انجام مدل آماری تاپسیس که بر اساس رتبه بندی قرار دارد) اختصاص دادیم نتایج حاصله به شرح زیر بدست آمد که از طریق شکلها می توان به این جمع بندی برسیم که محله پشت حرم و آخوندمزار وضعیت بهتری را نسبت به محله

حسین آباد داشته اند اما در مجموع بین محلات تفاوت وجود دارد اما این موضوع برگرفته از جایگاه سیاسی و یا مذهبی محلات نیست بلکه این تفاوت به خاطر تراکم جمعیتی، بودجه اختصاص یافته، میزان امکان تحقق کاربریهای پیشنهادی، مسائل زیست محیطی و... است که موجب می شود محله ای دارای امکانات رفاهی نسبی بهتری نسبت به محله دیگر باشد. در جدول زیر اعداد وارد شده دارای معانی چون (۲=نامناسب، ۳=متوسط و ۴=خوب) هستند.

جدول ۵: گویه های آزمون شده در مدل تاپسیس از کیفیت متغیرهای توسعه پایدار

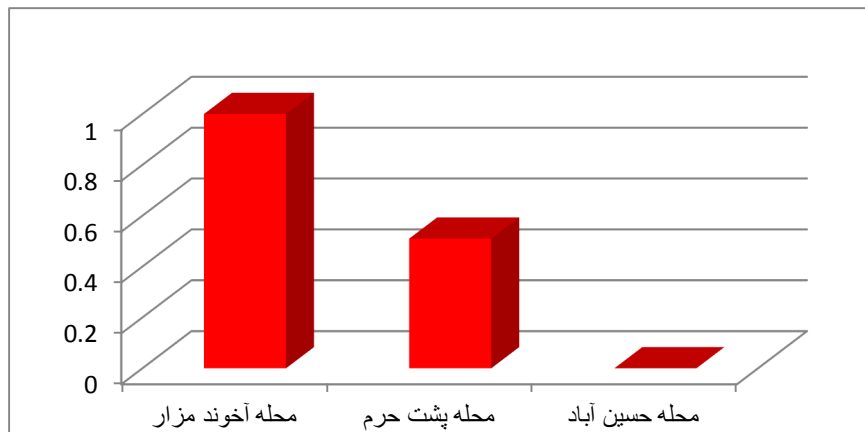
ماتریس	آرامش و راحتی	بهداشت محیط	امکانات تفریحی	امنیت	عملکرد مسئولین شهری
محله آخوند مزار	۴	۴	۳	۴	۴
محله پشت حرم	۳	۳	۲	۴	۴
محله حسین آباد	۴	۴	۳	۴	۴
نوع معیار	مثبت	مثبت	مثبت	مثبت	مثبت
وزن معیار	۸	۸	۷	۱۰	۱۰
ماتریس بی مقیاس	آرامش و راحتی	بهداشت محیط	امکانات تفریحی	امنیت	عملکرد مسئولین شهری
محله آخوند مزار	۰/۶۲	۰/۶۲	۰/۶۳	۰/۵۷	۰/۵۷
محله پشت حرم	۰/۴۶	۰/۴۶	۰/۴۲	۰/۵۷	۰/۵۷
محله حسین آباد	۰/۶۲	۰/۶۲	۰/۶۳	۰/۵۷	۰/۵۷
ماتریس وزین	آرامش و راحتی	بهداشت محیط	امکانات تفریحی	امنیت	عملکرد مسئولین شهری
محله آخوند مزار	۴/۹۹	۴/۹۹	۴/۴۷	۵/۷۷	۵/۷۷
محله پشت حرم	۳/۷۴	۳/۷۴	۲/۹۸	۵/۷۷	۵/۷۷
محله حسین آباد	۴/۹۹	۴/۹۹	۴/۴۷	۵/۷۷	۵/۷۷
راه حل بهینه	آرامش و راحتی	بهداشت محیط	امکانات تفریحی	امنیت	عملکرد مسئولین شهری
+	۴/۹۹	۴/۹۹	۴/۴۷	۵/۷۷	۵/۷۷
-	۳/۷۴	۳/۷۴	۲/۹۸	۵/۷۷	۵/۷۷
اندازه فاصله	+		-		
محله آخوند مزار	۰		۲/۳۱		
محله پشت حرم	۲/۳۱		۰		
محله حسین آباد	۰		۲/۳۱		
نتیجه	ضرب نزدیکی				
محله آخوند مزار	۱				
محله پشت حرم	۱				
محله حسین آباد	۰				



شکل ۶: رتبه محلات شهری در مدل تاپسیس از متغیرهای توسعه پایدار شهری

جدول ۶: گویه های آزمون شده در مدل تاپسیس از کیفیت ساختمانهای محلات

ماتریس	استحکام بنا	زیبایی بنا	مصالح بومی
محله آخوند مزار	۱۰	۱۰	۱۵
محله پشت حرم	۱۵	۱۰	۱۵
محله حسین آباد	۱۵	۱۵	۱۷
نوع معیار	مثبت	مثبت	مثبت
وزن معیار	۱۰	۸	۹
ماتریس بی مقیاس	استحکام بنا	زیبایی بنا	مصالح بومی
محله آخوند مزار	۰/۴۲	۰/۴۸	۰/۵۵
محله پشت حرم	۰/۶۳	۰/۴۸	۰/۵۵
محله حسین آباد	۰/۶۳	۰/۷۲	۰/۶۲
ماتریس وزین	استحکام بنا	زیبایی بنا	مصالح بومی
محله آخوند مزار	۴/۲۶	۳/۸۸	۴/۹۶
محله پشت حرم	۶/۳۹	۳/۸۸	۴/۹۶
محله حسین آباد	۶/۳۹	۵/۸۲	۵/۶۲
راه حل بهینه	استحکام بنا	زیبایی بنا	مصالح بومی
+	۶/۳۹	۵/۸۲	۵/۶۲
-	۴/۲۶	۳/۸۸	۴/۹۶
اندازه فاصله	+	-	-
محله آخوند مزار	۲/۹۵۷	۰	۰
محله پشت حرم	۲/۰۵۰	۲/۱۳۲	۲/۱۳۲
محله حسین آباد	۰	۲/۹۵۷	۲/۹۵۷
نتیجه	ضریب نزدیکی		
محله آخوند مزار	۱		
محله پشت حرم	۰/۵۰۹		
محله حسین آباد	۰		



شکل ۷: رتبه محلات شهری در مدل تاپسیس از کیفیت ساختمانهای موجود

با استفاده از روش آنووا به امکان وجود تفاوت در زمینه شاخصهای پایدار در محلات مورد بررسی پرداختیم و با مقایسه میانگین های چند محله نتایج زیر بدست آمد. در جدول زیر گویه های فاضلاب شهری و زباله اعدادی بیشتر از مقدار بحرانی را نشان می دهند بدین معنی که هر سه محله از این نظر دارای شرایط مشابهی هستند و با هم تفاوت ندارند اما مشکل روشنایی معابر، خدمات دهی وسایل نقلیه عمومی و نیز آبگرفتنی در هر سه محله متفاوت است و در محله ای این مشکلات کمتر و در محله دیگر بیشتر است لذا می توان چنین نتیجه گرفت که شاخصهای توسعه پایدار شهری در محلات متفاوت بوده است.

جدول ۷: آزمون آنووا

ANOVA						
Sig.	F	Mean Square	df	Sum of Squares		
۰	۱۸/۹	۸/۱۱	۲	۱۶/۲	Between Groups	کیفیت روشنایی معابر
		۰/۴۲	۸۲	۳۵/۰۶	Within Groups	
۰	۱۳/۸	۸/۵۰	۲	۱۷/۰۰	Between Groups	مشکل آبگرفتنی معابر
		۰/۶۱	۸۲	۵۰/۲۹	Within Groups	
۰/۸۷	۰/۱۳	۰/۰۷	۲	۰/۱۵	Between Groups	مشکل زباله
		۰/۵۵	۸۲	۴۵/۵۴	Within Groups	
۰/۳۶	۱/۰۲	۰/۸۵	۲	۱/۷۱	Between Groups	مشکل فاضلاب شهری
		۰/۸۳	۸۲	۶۸/۳۳	Within Groups	
۰	۱۰/۶۷	۹/۴۱	۲	۱۸/۸۳	Between Groups	خدمات دهی وسیله نقلیه عمومی
		۰/۸۸	۸۲	۷۲/۳۸	Within Groups	

نتیجه گیری و جمع بندی

برای حصول به محیط مطلوب و با کیفیت شناخت مساله یا مسائل در ابعاد کالبدی فیزیکی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی - امری الزامی است، این شناخت نیز در گرو روش های تولید اطلاعات و شناخت محیط می باشد. در قصاب محله از زیرگروه های محله پشت حرم سرانه تمام کاربریها از جمله کاربری فضای سبز، ورزشی، مذهبی، فرهنگی دارای کمبود است و تنها دارای مازاد کاربریهای تجاری نسبت به مساحت و جمعیت خود می باشد و در لات محله نیز کاربری مذهبی و تجاری بیشتر از حد مجاز وجود دارد و بقیه کاربریهای رفاهی، فرهنگی و آموزشی را کم دارد این وضعیت در دو محله دیگر نیز به همین منوال است و کاربریهای تجاری و مذهبی در محلات آخوند مزار و حسین آباد بیشتر از دیگر کاربریها وجود دارد به طوریکه، به غیر از یک مرکز فرهنگی در محله حسین آباد، دو محله دیگر هیچ مرکز فرهنگی ندارند. از نظر ساخت و ساز ۳۰ درصد ساختمانها نوسازی شده اند، ۵ درصد تخریبی و ۶۰ درصد قابل نگهداری و ۵ درصد نیز تعمیراتی هستند. از نظر ترافیکی حد فاصل خیابان دکتر معین تا خیابان آزادی در ساعات پیک ترافیک در واقع به حالت سکون در می آید. و معابر با حجم ترافیک بالا شامل خیابانهای نواب، جانبازان، گلها، مطهری، آزادی و خیابان امام می باشد که البته بیشتر سواری در این معابر تردد دارد. بر خلاف تحقیقی که توسط سید مهدی موسی کاظمی در شهر قم صورت گرفت و نتایج بدست آمده حاکی از تفاوت ها و نابرابریها رابطه بین مسائل شهری و شاخصهای پایداری بوده اما این موضوع در مورد شهر آستانه چنین نبوده است. همچنین آقای زیاری در مقاله خود عنوان داشته اند که برنامه ریزان شهری باید از آثار مخرب مدرنیسم و فرا مدرنیسم بر شهرها آگاه باشند چراکه تغییر زیرساختهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و کالبدی از جمله الزامات نظریه توسعه پایدار شهری است که شهر آستانه اشرفیه نیز از این قائده مستثنی نبوده است زیرا از جمله مسائل و مشکلات محلات آبرگرفتگی معابر بوده که به علت غیر استاندارد بودن شبکه جمع آوری فاضلاب در بارندگیهای شدید، بالازده و مشکلات عدیده ای را به وجود می آورد همچنین سیمای شهری نامناسب، وجود انشعابات سیمهای برق و فرسودگی شبکه انتقال انرژی برق، کمبود فضاهای تفریحی، ترافیک و نبود جای پارک در معابر شهری،

- Atash poosh, Manije, (2015). *Analysis of the methods for collecting and disposing of municipal solid waste* (case study of Astaneh Ashrafieh city), Master's dissertation, Islamic Azad University of Rasht.
- Akrami, Gholamreza, (2004). *Designing and rehabilitation of Bam villages with a view to the sustainable development of the articles*. Workshop on the drafting of the charter of sustainable development of Bam, Ministry of Housing and Urban Development, Tehran, Publishing house,
- Azizi, Alireza, (2002). *Analysis and Evaluation of Sustainable Urban Development Using Geographic Information System*, Case of Shahroud City, Master's Thesis for Geography and Urban Planning, Sistan and Baluchestan University.
- Azizi, Mohammad Mehdi, 2001. *Sustainable Urban Development*, Safeh Journal, No. 33, Shahid Beheshti University, Tehran.
- Brehany, M. & Rockwook, R. (1994). *Planning the Sustainable City Region*, London Earthscam Pub.
- Ahad nezhad Rooshti, Mohsen, Mohammadi Hamidi, Somayeh and Nobakht Sobhani (2017) Sustainability Assessment of Urban Communities With An Emphasis on the Sustainable Urban Neighborhood (Case Study of Miandoab City), Journal of Geography (Regional Planning), seventh year, issue 3 pp. 94-77
- Bahreini, seyed Hasan(1996).urban planing & sustaneble development , rahyaft magezin ,number27
- Bonyan Dorfak Caspian Consulting Engineers, (2012). *Detailed plan of Astaneh Ashrafieh city*
- Ghader Morsi, Hamed and Mohammad Hassan Zia Tavana,2009. Changing the land use of Pirahshahri rural lands in the process of landslides in Naysar and Hassanabad villages of Sanandaj, Human Geography Research No. 68
- Ghadiri, Mahmoud, Mamassani, Sogol. (2014). Comparative analysis of sustainable development indicators of Bushehr city with urban areas of the country. Journal of Applied Geosciences Research; Volume 14, Number 35 pp. 72-49
- Gharakhloo, Mehdi, Hosseini, Sidadadi (2007), Article Indicators of Sustainable Urban Development, Geography and Regional Development, Spring and Summer 2007, Volume 4, Issue 8; Page 157 to Page 177
- Hossein Zadeh Delir, Karim (2001). *Regional Planning*, Tehran, Sada Publication.
- Hassanzadeh, Davood, Izadi Jiran, Asghar (2009), *A Survey on the Status of Sustainable Development in Rural Communities of Iran*, Social Sciences Letter, No. 17
- Hikmat Nia, Hassan (2005). *Urban Sustainable Urban Development Planning*, Yazd City, Ph.D., PhD, Assistant Professor Dr. Ali Zangi Abadi, Isfahan University, Department of Geography.
- Hopwood, B., Mary, M., & Geoff, O.B. (2005). *SustainableDevelopment: Mapping Different Approaches*, John Wiley & Sons, Ltdand ERP Environment.
- Hekmat Nia, Hassan, Mousavi, Mirnejf (2006). *Evaluation of Indicators of Sustainable Urban Development in Yazd*, The First Conference of Geography and the 21st Century, Islamic Azad University, Najaf Abad.
- Islami, Gholamreza, (2002). *Faced with Problems and Development of Endogenous*, Journal of Safah, No. 34, Shahid Beheshti University, Tehran.
- Kalantari, Khalil, Asadi, Ali and Bochchian, Shahla (2009). *Compilation and Validation of Indicators of Sustainable Development of Rural Areas*, Urban and Regional Studies and Research, No. II.
- Khazar Bonyan Dorfak Consulting Engineers (2012). Detailed plan of Astaneh Ashrafieh city

فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا و توسعه پایدار شهری، شماره ۸۲، زمستان ۱۳۹۹

- Lee, Yung-Jan, (2008). *Subjective quality of life measurement in Taipei Original Research Article Building and Environment*, Volume 43, Issue 7, July, Pages 1205-1215.
- Musa Kazemi Mohammadi, Seyyed Mehdi (1999). *Evaluation of Sustainable Urban Development*, Case Study of Qom City, Ph.D., Tarbiat Modares University, Faculty of Humanities.
- Moffatt, I. (1996). *Sustainable Development: Principle, analysis and Policies*, the Parthenon Publishing Group, London.
- Mosa Kazemi Mohammadi, Seyyed Mehdi (1999). *Evaluation of Sustainable Urban Development*, Case Study of Qom City, Ph.D., Tarbiat Modares University, Faculty of Humanities.
- Mought. (1996) *clift urban desingn dimensions butter worth*,.
- Massoud, Mohammad (2014). Sustainability measurement of urban neighborhoods with emphasis on the physical and spatial indicators of sustainable development in Sanandaj, Fourth International Conference on Sustainable Development and Urban Development, Isfahan, Higher Education Institute of Scholars
- Naghdi, Assadullah. And Sadeghi, Rasool (2008). *The marginalization is a challenge to sustainable development. Urban* (with emphasis on Hamedan city), Social Welfare Quarterly, Fifth Year, No. 2
- Peg, Surreik, (2004). *Cities in the developing countries*, Translator Mohammad Nejad, Nasser, Haddad Tehrani, Tehran, Urban Development and Architecture Studies and Research Center
- Pour Asghar Sangachin, Farzam, Salehi, Ismail and Mohammad Reza Masnavi (2010), *Comparative-analytical Comparison of Sustainable Development Measurement Methods*, Journal of Environmental Research, Spring-Summer 2010, Volume 1, Issue 1; From page 67 to page 82.
- Rahnamaei, Mohammad Taghi and Pourmousavi, M. (2008). *Investigating the security instabilities of Tehran metropolis based on sustainable development indicators*, geographic research, No. 5
- Salehi Shanjani, Parvin (2005). *Protective Approach to the Genetic Resources of the Northern Forests*. Country, Forest and Range Quarterly, No. 68-69.
- Scout .Allen Jan,(2005) *City,Rivers of the world*, Translation, pantea Lotfe Kazemy ,thran publication processing and urban planning
- Soror, Rahim, Mousavi, Mirnajaf (2011). *Development of Sustainable Development of Provincial Cities*. West Azarbaijan, Geography Quarterly, No. 28
- Ziyari, Dignity (2001). *Sustainable Development and Responsibility of Urban Planners in the Century*. 21st, Journal of Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, No. 372

فصلنامه پژوهش‌های علمی و تخصصی حوزه‌های مختلف، شماره ۱۳۹۹